

CONCEPTRAPPORTAGE
ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK EN
VERKENNEND BOORONDERZOEK

PLANGEBIED DE HAVENAER

TE NIJKERK (GLD.)

GEMEENTE NIJKERK

DIT RAPPORT BESTAAT UIT TWEE DELEN:

- ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK, UITGEVOERD DOOR ECONSULTANCY
- INVENTARISEREND VELDONDERZOEK IN DE VORM VAN EEN VERKENNEND ONDERZOEK, UITGEVOERD IN SAMENWERKING MET ARC BV

SAMENVATTING

Econsultancy heeft in opdracht van Schoonderbeek en Partners Advies bv een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor het plangebied De Havenaer te Nijkerk (Gld.) in de gemeente Nijkerk.

In het plangebied zal nieuwbouw van Home & Lifestyle winkels met bijbehorende kantoren en magazijnen worden gerealiseerd. Hierbij zal het huidige buitenterrein rondom het huidige winkelcentrum De Havenaer worden heringericht. Het archeologisch onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het uitgevoerde onderzoek bestaat uit twee delen, het archeologische bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek. Het inventariserend veldonderzoek is uitgevoerd in samenwerking met ARC bv. Deze rapportage omvat de resultaten van het gecombineerde onderzoek.

Uit het bureauonderzoek komt naar voren dat het gehele plangebied binnen een vlakte van verspoelde dekzanden ligt. Binnen deze landschappelijke ligging komen in veel gevallen beekeerdgronden voor. Echter, vlaktes van verspoelde dekzanden en de dekzandruggen zijn op basis van het AHN in het gebied rondom Nijkerk niet of nauwelijks van elkaar te onderscheiden, waardoor grenzend tussen bodemeenheden en tussen geomorfologische eenheden niet overeenkomen. Binnen het plangebied kan dus net zo goed sprake zijn van een eerddek (enkeerdgronden). Verwacht wordt dat het plangebied vanaf de tijd dat de zeespiegel nagenoeg zijn huidige zeespiegelniveau bereikte (vanaf het Subboreaal, ongeveer 5.000 jaar geleden) toch vaak te maken zal hebben gehad met (periodiek) ondiepe grondwaterstanden, en zal vanaf de tijd van de Landbouwers (vanaf het Neolithicum) geen voorkeur hebben gehad als nederzettingslocatie tot de tijd van de grootschalige ontginningen. In de tijd van de Jagers-Verzamelaars (Laat-Paleolithicum en Mesolithicum) zal het plangebied in principe een gunstige (tijdelijke) nederzettingslocatie zijn geweest.

Op basis van bovenstaande uitgangspunten wordt de kans op het voorkomen van archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum t/m het Midden-Mesolithicum (periode Jagers-Verzamelaars) hoog geacht en van resten uit het Laat-Neolithicum t/m de Nieuwe tijd (periode Landbouwers) middelhoog geacht.

Indien er (nog) sprake is van een eerdlaag (in algemene zin aangeduid als esdek) komen de meeste archeologische resten, indien aanwezig, voor onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont (dekzandafzettingen, waarschijnlijk Oud Dekzand). Indien er binnen het plangebied géén sprake is van een esdek worden de meeste archeologische resten, indien aanwezig, direct aan of onder het maaiveld verwacht.

De zuidoostelijke helft van het plangebied betreft het buitenterrein/parkeerterrein behorende tot het winkelcentrum De Havenaer. Het buitenterrein/parkeerterrein is voorzien van een klinker-, beton-, of asfaltverharding. In welke mate het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt tijdens het aanleggen van deze verhardingen is, op basis van de huidige informatie, moeilijk in te schatten. Mogelijk is een deel van het bodemprofiel afgegraven. De verharding kan echter ook direct op het oorspronkelijke bodemprofiel zijn aangelegd. Het resterende deel van de zuidoostelijke helft van het plangebied is bebouwd met een loods, welke in gebruik is als meubelgalerie (Meubelgalerie De Havenpoort), en kantoorunits.

Binnen het noordoostelijk deel van het plangebied, ter plaatse van de terreindelen tussen het huidige winkelcentrum De Havenaer en huis "Hulkestein" en binnen het westelijk deel van het parkeerterrein/buitenterrein hebben een reeks aan gebouwen gestaan (loods, woningen, fabriekshallen?). Tijdens de aanleg van al deze huidige of reeds gesloopte bebouwing (graven bouwputten ten behoeve van de aanleg van funderingen/betonvloeren) is waarschijnlijk (een deel van) het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt. Hierdoor mag verwacht worden dat in het verleden eventueel aanwezige archeologische resten of sporen binnen de (voormalig) bebouwde terreindelen niet meer aanwezig of in een verstoorde context voorkomen.

In de noordhoek van het plangebied bevindt zich het (voormalig) woonperceel van huis "Hulkestein", welke bebouwd was met een woonhuis, een koetshuis en een botenhuis. Deze bebouwing is recentelijk gesloopt. Vanwege de ouderdom van huis "Hulkestein", in iedere geval van vóór het begin van de 19de eeuw, kunnen restanten van deze bebouwing of van andere activiteiten tijdens de bewoning ervan, wel van archeologische waarde zijn.

Voor de overige terreindelen van het plangebied die nu braakliggend of in gebruik was als tuin (terrein van huis "Hulkestein", reeds overwoekerd met vegetatie) en in het verleden niet bebouwd zijn geweest, wordt in eerste instantie verwacht dat de bodem, afgezien van de bouwvoor, minimaal verstoord is.

Het verkennend inventariserend booronderzoek heeft aangetoond dat het originele bodemprofiel op het grootste deel van het plangebied waarschijnlijk een hoge zwarte enkeerdgrond is geweest. Voor de aanleg van het eerddek zijn veldpodzolgronden aanwezig geweest. De veldpodzolgronden geven aan dat het merendeel van het terrein voorheen van nature voldoende gedraineerd was om het podzoliseringsproces te laten plaatsvinden, ondanks de ligging nabij de voormalige ligging van de Breede Beek (nu Arkervaat). Binnen het uiterst zuidelijk deel van het plangebied is door waarschijnlijk de Breede Beek klei afgezet, waardoor hier het oorspronkelijke bodemprofiel een (kalkarme) polder-vaaggrond betreft met Pleistoceen zand beginnend binnen 120 cm -mv. Het opgeboorde bodemprofiel is in meerdere of mindere mate vergraven. Binnen met name het noordelijk deel van het plangebied beperkt de vergraving zich grotendeels tot het eerddek. Hier zijn nog restanten aangetroffen van het originele podzolprofiel. In met name het centrale deel is het podzolbodemprofiel vergraven tot in de C-horizont. In het zuidelijk deel is het volledige bodemprofiel vergraven, waarbij ook een slootvulling is aangetroffen. De vergravingdiepte ligt gemiddeld rond 1,0 m -mv (minimale verstoringsdiepte 0,7 m -mv). Binnen het terrein van huis "Hulkestein" zijn twee archeologische vondsten gedaan. De vondsten betreffen een fragment aardewerk uit de 19de/20ste eeuws geglazuurd aardewerk dat zeer waarschijnlijk te relateren is aan de bewoningsgeschiedenis van huis "Hulkestein". Hiernaast is een botfragment van een middelgroot zoogdier aangetroffen. Dit bot kon niet nader worden gedateerd.

Aangezien op de locatie een eerddek is aangetroffen heeft de onderzoekslocatie een hoge trefkans op intacte archeologische sporen uit alle perioden. Het eerddek is ontstaan vanaf de Middeleeuwen. Hierbij is het originele bodemprofiel op een deel van de onderzoekslocatie volledig opgenomen in het eerddek. Op deze plaatsen heeft de hoge trefkans voornamelijk betrekking op sporen uit de Middeleeuwen-Nieuwe Tijd. Op plaatsen waar een intact podzolprofiel onder het eerddek is aangetroffen kunnen hiernaast ook nog intacte sporen uit eerdere perioden worden verwacht. Het archeologisch niveau onder het eerddek is nog voor een groot deel intact. Een vervolgonderzoek is noodzakelijk om vast te stellen of er op de onderzoekslocatie daadwerkelijk sprake is van een archeologische vindplaats.

Voor de locatie kan niet worden uitgesloten dat er sprake is van een archeologische vindplaats. Een vervolgonderzoek is noodzakelijk om dit vast te stellen. Het vervolgonderzoek kan het beste worden uitgevoerd in de vorm van proefsleuven (IVO-P). Voor het proefsleuvenonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist, dat voor aanvang van de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Nijkerk. Indien niet dieper wordt gegraven dan 0,5 m -mv kan dit vervolgonderzoek achterwege blijven.

ARCHEOLOGISCH BUREAUONDERZOEK

PLANGEBIED DE HAVENAER

TE NIJKERK (GLD.)

GEMEENTE NIJKERK

Project: NKK.SPA.ARC
Rapportnummer: 09095947
Status: Conceptrapportage
Datum: 2 oktober 2009
Opdrachtgever: Schoonderbeek en Partners Advies bv
Postbus 374
6710 BJ Ede
Tel. 0318 - 614383
Fax 0318 - 614251
Contactpersoon: Mevr. N. Jacobs

Uitvoerder: Econsultancy bv
Havenstraat 124
7005 AG Doetinchem
Tel. 0314 - 365150
Fax 0314 - 365177
Mail Doetinchem@Econsultancy.nl
Opsteller: Ir. E.M. ten Broeke
Paraaf:
Kwaliteitscontroleur: Drs. M. Stiekema

COLOFON

Archeologisch bureauonderzoek
Plangebied De Havenaer te Nijkerk (Gld.) in de gemeente Nijkerk

Auteur: Ir. E.M. ten Broeke

In opdracht van: Schoonderbeek en Partners Advies bv

© Econsultancy bv, 2 oktober 2009

Foto's en tekeningen: Econsultancy bv, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Econsultancy bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Administratieve gegevens onderzoeksgebied

Projectcode en nummer	09095947 NKK.SPA.ARC
Toponiem	Plangebied De Havenaer
Opdrachtgever	Schoonderbeek en Partners Advies bv
Gemeente	Nijkerk
Plaats	Nijkerk (Gld.)
Kadastrale gegevens	Gemeente Nijkerk (Gld.), sectie B, nummers 6444, 8628 (ged.), 8778, 9046, 9047, 9830 (ged.), 10186, 10187, 10188, 10194, 10264, 10324, 10325, 10398, 10400, 10402 (ged.) en 10403 (ged.).
Kaartblad	32 E (1:25.000)
Coördinaten	161.115 / 471.110 161.315 / 471.224 161.375 / 471.077 161.291 / 470.995 161.234 / 471.013 161.151 / 471.065
Bevoegde overheid	Gemeente Nijkerk
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code)	37.295
Beheer en plaats documentatie	Econsultancy, Doetinchem
Uitvoerders	Econsultancy, Ir. E.M. ten Broeke en drs. M Stiekema
Datum	2 oktober 2009

INHOUDSOPGAVE

1.	INLEIDING	1
2.	DOELSTELLING EN METHODIEK	1
2.1	Onderzoeksvragen	1
2.2	Methoden	1
3.	RESULTATEN	2
3.1	Afbakening van het plangebied	2
3.2	Beschrijving van het huidige gebruik	2
3.3	Beschrijving van het historische gebruik	3
3.4	Aardwetenschappelijke gegevens	5
3.5	Archeologische waarden	7
3.6	Gespecificeerde archeologische verwachting	11
4.	CONCLUSIES	12
5.	ADVIES	14
	LITERATUUR	15

BIJLAGE 1: Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

BIJLAGE 2: Planontwerp

BIJLAGE 3: Archeologische monumenten

LIJST VAN AFBEELDINGEN

- Afb. 1 - Locatie van het plangebied
- Afb. 2 - Detailkaart van het plangebied, te slopen gebouwen en toekomstige bouwlocatie
- Afb. 3 - Situering van het plangebied binnen de kadastrale kaart uit 1811-1832 (Minuutplan)
- Afb. 4 - Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1830-1850
- Afb. 5 - Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1898 (Bonneblad)
- Afb. 6 - Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1911 (Bonneblad)
- Afb. 7 - Situering van het plangebied binnen de Militaire topografische kaart uit 1931 (Bonneblad)
- Afb. 8 - Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1962
- Afb. 9 - Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1974
- Afb. 10 - Situering van het plangebied binnen de Topografische kaart uit 1986
- Afb. 11 - Situering van het plangebied binnen de Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000)
- Afb. 12 - Kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN)
- Afb. 13 - Situering van het plangebied binnen de Bodemkaart van Nederland (1:50.000)
- Afb. 14 - Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 15 - Situering van het plangebied binnen de CultuurHistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Gelderland

LIJST VAN TABELLEN

- Tabel I. - Geraadpleegd historisch kaartmateriaal
- Tabel II. - Aardwetenschappelijke gegevens plangebied
- Tabel III. - Archeologische (indicatieve) waarden

1. INLEIDING

Econsultancy heeft in opdracht van Schoonderbeek en Partners Advies bv een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied De Havenaer te Nijkerk (Gld.) in de gemeente Nijkerk. Het verkennend veldonderzoek is uitgevoerd in samenwerking met ARC bv, waarvan de resultaten als een aparte rapportage zijn bijgevoegd.

In het plangebied zal nieuwbouw van Home & Lifestyle winkels met bijbehorende kantoren en magazijnen worden gerealiseerd. Hierbij zal het huidige buitenterrein rondom het huidige winkelcentrum De Havenaer worden heringericht. Het archeologisch onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2. DOELSTELLING EN METHODIEK

2.1 Onderzoeksvragen

Het doel van het bureauonderzoek is om inzicht te verkrijgen in de specifieke archeologische waarden van het plangebied. Hierbij wordt de beschikbare informatie op het vlak van historische geografie, cultuurhistorie, geologie en archeologie bestudeerd. Op basis van deze informatie wordt een gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied opgesteld. Op basis van deze gespecificeerde verwachting wordt een advies gegeven welk is afgestemd op de verwachte bodemverstoring.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemverstorende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
- Liggt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of -rug, nabij een veengebied, een beekdal)?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied en wat is naar verwachting de locatie, omvang, aard, kwaliteit, datering en de landschappelijke context van (eventueel aanwezige) archeologische waarden?
- Welke vorm van vervolgonderzoek is noodzakelijk om de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting aan te vullen en te toetsen?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 1 en 2 oktober 2009. Meegewerkt hebben: Ir. E.M. ten Broeke (fysisch geograaf) en drs. M. Stiekema (senior prospector).

2.2 Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen en normen zoals aangegeven in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.1, augustus 2006), vastgesteld door het Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, ondergebracht bij de SIKB te Gouda. Voor de uitvoering van het bureauonderzoek gelden de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. De resultaten van dit onderzoek worden in dit rapport weergegeven conform specificatie LS06.¹

¹ Beschikbaar via www.sikb.nl

Binnen dit onderzoek zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01);
- beschrijving van de huidige situatie (LS02);
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03);
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04);
- opstellen van een gespecificeerde verwachting (LS05).

3. RESULTATEN

3.1 Afbakening van het plangebied

Het plangebied De Havenaer ligt circa 700 m ten noordwesten van de kern van Nijkerk in de gemeente Nijkerk, en heeft een oppervlakte van $\pm 2,6$ ha (zie afb. 1 en 2). Het plangebied wordt aan de noordwestzijde begrensd door braakliggend terrein en industriële percelen, aan de noordoostzijde door de Westkadijk en de Arkervaart (ontsluiting van de haven van Nijkerk), aan de zuidoostzijde door industriële percelen en aan de zuidwestzijde door de Amperestraat en industriële percelen.

Het onderzoeksgebied bevindt zich binnen een straal van circa 1.000 m rondom het plangebied.

Binnen de het plangebied zal een deel van de bebouwing, betreffende kantoorunits, worden gesloopt, waarna nieuwbouw van Home & Lifestyle winkels met bijbehorende kantoren en magazijnen wordt gerealiseerd. Hierbij zal het huidige buitenterrein rondom het huidige winkelcentrum De Havenaer worden heringericht (zie afb. 2 en bijlage 2). Ter plaatse van de toekomstige bebouwing zal, bij de aanleg van een standaard fundering, de bodem tot een diepte van circa 1 m -mv worden afgegraven (bouwput). De herinrichting van het buitenterrein zal vooral bestaan uit vernieuwen van de aanwezige verhardingen. Indien onder de huidige verhardingen sprake is van een stabilisatielaag wordt verwacht dat ook hiervan een deel zal worden vervangen met "milieuhygiënisch schoon" stabilisatiemateriaal. Bepaald dient te worden of door de voorgenomen ingreep eventueel aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond kunnen worden aangetast.

Volgens de topografische kaart van Nederland, kaartblad 32 E, 2004 (schaal 1:25.000), bevindt het maaiveld zich op een hoogte van circa 0,5 m +NAP. Volgens de isohypsenkaart van de Dienst Grondwaterverkenning van TNO, kaartblad 32 Oost, 1995 (schaal 1:50.000) bedraagt het freatisch grondwater 1,5 m +NAP, waardoor het grondwater zich naar verwachting bevindt op 1 m -mv. Omdat het plangebied in zijn huidige situatie deels bebouwd dan wel in het verleden grotendeels bebouwd is geweest is, zal de invloed van de toekomstige bebouwing op het grondwaterpeil niet anders zijn dan dat de huidige bebouwing dan wel de voormalige bebouwing heeft gehad op het grondwaterpeil.

3.2 Beschrijving van het huidige gebruik

De zuidoostelijke helft van het plangebied betreft het buitenterrein behorende tot het winkelcentrum De Havenaer, welke voorheen in gebruik was als chocoladefabriek. Het buitenterrein is in gebruik als parkeerterrein en laad- en losplaatsen en is voorzien van een klinker-, beton-, of asfaltverharding. De huidige bebouwing van het winkelcentrum behoort niet tot het plangebied. Het resterende deel van de zuidoostelijke helft van het plangebied is bebouwd met een loods, welke in gebruik is als meubelgalerie (Meubelgalerie De Havenpoort), en kantoorunits.

De noordwestelijke helft van het plangebied betreft merendeels braakliggend terrein. De noordhoek betreft het voormalig woonperceel van huis "Hulkestein", welke grotendeels overgroeit is met vegetatie.

3.3 Beschrijving van het historische gebruik

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Tabel I. Geraadpleegd historisch kaartmateriaal²

Bron	Periode	Kaartblad	Schaal	Omschrijving plangebied
Kadasterkaart (Minuutplan)	1811-1832	Sectie B, blad 01	1:2.500	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en ongeveer de helft van een rij woningen. Nabij huis "Hulkestein" als de woningen lag een watergang, welke voor de aanleg van de Westkadijk verbonden was met de Arkervaart. Resterend deel plangebied onbebouwd.
Militaire topografische kaart	1830-1850	32_2rd	1:100.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en ongeveer de helft van een rij woningen. Nabij huis "Hulkestein" als de woningen lag een watergang, welke voor de aanleg van de Westkadijk verbonden was met de Arkervaart. Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik.
Militaire topografische kaart (Bonneblad)	1898	409	1:50.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en ongeveer de helft van een rij woningen. Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik.
Militaire topografische kaart (Bonneblad)	1911	409	1:50.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein". Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik. Percelen aangrenzend ten zuidoosten in industrieel gebruik en watertoren reeds aanwezig.
Militaire topografische kaart (Bonneblad)	1931	409	1:50.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en enkele bijbehorende gebouwen of woningen. Omsloten terrein van huidig winkelcentrum De Havenaer bebouwd, betrof waarschijnlijk de chocoladefabriek. Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik. Percelen aangrenzend ten zuidoosten in industrieel gebruik.
Topografische kaart	1962	32 E	1:25.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en enkele bijbehorende gebouwen of woningen. Omsloten terrein van huidig winkelcentrum De Havenaer bebouwd, betrof de chocoladefabriek. Terreindelen ten oosten van meubelgalerie en kantoorunits bebouwd, vermoedelijk behorend tot de chocoladefabriek. Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik.
Topografische kaart	1975	32 E	1:25.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en enkele bijbehorende gebouwen of woningen. Omsloten terrein van huidig winkelcentrum De Havenaer bebouwd, betrof de chocoladefabriek. Terreindelen ten oosten van meubelgalerie en kantoorunits bebouwd, vermoedelijk behorend tot de chocoladefabriek. Resterend deel plangebied in agrarisch gebruik. Fabrieksterrein ten noorden plangebied uitgebreid.
Topografische kaart	1986	32 E	1:25.000	Noordelijke helft bebouwd met huis "Hulkestein" en enkele bijbehorende gebouwen. Chocoladefabriek reeds herontwikkeld tot huidig winkelcentrum De Havenaer. Resterende delen van bebouwing niet meer aanwezig (gesloopt). Pand van de huidige meubelgalerie en kantoorunits reeds aanwezig. Westelijk deel plangebied bebouwd met reeds gesloopte loods. Amperestraat grotendeels aangelegd.

² <http://watwaswaar.nl>

De naam Nijkerk is waarschijnlijk afkomstig van een nieuwe kerk - de Grote of Catharinakerk - die na 1222 vermoedelijk een offerplaats vervangen heeft, die in dat jaar door een veenbrand zou zijn verwoest. Het stadje ontstond omstreeks 1220 ontstond en verwierf in 1443 stadsrechten van Reinald IV van Gelre. Het stadje/historische kern is kort hierna omgracht. De loop van deze gracht schijnt achter de Langestraat en Kleterstraat en bij de Brink nog waarneembaar te zijn. Nijkerk heeft in de loop der eeuwen dikwijls te kampen gehad met watersnood.

Op basis van het beschikbare historische kaartmateriaal was het noordelijk deel van het plangebied aan het begin van de 19de eeuw bebouwd met huis "Hulkestein" (zie afb. 3). Ten zuiden van huis "Hulkestein" waren een zestal (op basis van de kadastrale nummering) kleine gebouwen, vermoedelijk (arbeiders)woningen. Aangrenzend ten noorden van huis "Hulkestein" naar de (arbeiders)woningen was vermoedelijk een watergang aanwezig, welke vermoedelijk eerder een vrije verbinding had met de Arkervaart, voordat de Westkadijk werd aangelegd. Het overige deel van het plangebied was onbebouwd en vermoedelijk in agrarisch gebruik. Ten westen van het plangebied lag huis "Watervoort", waarbij rondom het erf een grachtensysteem aanwezig was.

Tot aan het begin van de 20ste eeuw hebben binnen het plangebied weinig veranderingen plaatsgevonden (zie afb. 4, en 5, vanwege kaarttechnische problemen kan niet het gehele plangebied worden afgebeeld). Een deel van de (arbeiders)woningen waren niet meer aanwezig (vermoedelijk gesloopt). Ten zuidoosten van het plangebied was in ieder geval een gasfabriek, een (hout)zagerij en een wassertoren aanwezig, langs de Arkervaart. De Breede Beek liep door de historische kern van Nijkerk en waterde net ten noorden van de historische kern af op de Arkervaart. Op 400 meter ten noorden van het plangebied liep de Hoogendammer Beek.

In de eerste jaren van de 20ste eeuw is een deel van het terrein van het huidige winkelcentrum De Havenaer bebouwd geraakt, welke echter buiten het plangebied lag (zie afb. 6). Het betrof waarschijnlijk de chocoladefabriek. In de loop van de 2^e helft van de 20ste eeuw is de bebouwing behorende tot de chocoladefabriek verder uitgebreid (zie afb. 7). Tevens waren een aantal gebouwen aanwezig ter plaatse van de terreindelen tussen het huidige winkelcentrum De Havenaer en huis "Hulkestein", vermoedelijk behorend tot laatst genoemde.

In de jaren '60 van de vorige eeuw is het westelijk deel van het parkeerterrein/buitenterrein van het winkelcentrum bebouwd geweest. Deze bebouwing behoorde vermoedelijk ook tot de chocoladefabriek (zie afb. 8). In de jaren '70 is het fabrieksterrein ten noorden van het plangebied verder uitgebreid (zie afb. 9). In de jaren '80 is een deel van de bebouwing dat vermoedelijk behoorde tot de chocoladefabriek gesloopt, waarna het terrein is herontwikkeld tot het huidige winkelcentrum De Havenaer (zie afb. 10). Vervolgens zijn de kantoorunits en het pand van Meubelgalerie De Havenpoort gebouwd. Binnen het westelijk deel van het plangebied was een groot gebouw (waarschijnlijk een loods) aanwezig, welke reeds gesloopt is, en heden braakliggend terrein betreft. Of hier nog restanten van deze bebouwing in de bodem aanwezig is (bv. funderingsresten), is niet duidelijk. De Amperestraat is destijds ook grotendeels aangelegd.

Huis "Hulkestein", evenals de andere bebouwing binnen het woonperceel in de vorm van een koets-huis en een botenhuis, zijn recentelijk gesloopt. De bijbehorende tuin is grotendeels overwoekerd geraakt door vegetatie.

3.4 Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke gegevens zijn bekend van het plangebied:

Tabel II. Aardwetenschappelijke gegevens plangebied

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Geologie ³	Dekzand van de Formatie van Bostel (Laagpakket van Wierden) op kleiige en zandige, schelphoudende afzettingen van de Eem Formatie op fluvioperiglaciaal en glaciaal afzettingen van de Formatie van Drente (matig grove, iets grindhoudende zanden op leem en zandige klei)
Geomorfologie ⁴	Grotendeels bebouwd (B), maar zeer waarschijnlijk geheel gelegen binnen een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M9)
Bodemkunde ⁵	Bebouwd (Ih BEBOUW)

Geologie

Het plangebied, en daarmee de omgeving van Nijkerk, ligt in de Gelderse Vallei. De Gelderse vallei vormt, tezamen met de in het westen aangrenzende Eemvallei, een glaciaal tongbekken. Het tongbekken wordt in het westen en zuiden begrensd door de stuwwal van de Utrechtse Heuvelrug en in het oosten door de Veluwe. Dit landschap is gevormd in het Pleistoceen, en dan in het bijzonder in het Saalien, de voorlaatste ijsijd (ca. 250.000 - 130.000 jaar geleden). In het Saalien reikte de maximale uitbreiding van het landijs tot de lijn Haarlem-Nijmegen. Aan de grens van het landijs "vloei" het ijs in lobben uit en dringt laagten binnen. Door de stuwende werking van het ijs wordt langs de rand van zulke laagtes, waarvan de Gelderse Vallei een voorbeeld is, stuwwallen gevormd.

Na het terugtrekken van het landijs begon de zeespiegel weer te stijgen. In de door het landijs uitgeschuurde Gelderse Vallei ontstond de Eemzee. Tijdens deze mariene fase werden grofzandige sedimenten afgezet, vaak rijk aan schelpen en schelpgruis; kleiige afzettingen werden in de eindfase van deze mariene periode afgezet.⁶

Gedurende de laatste ijsijd, het Weichselien (ca. 120.000 - 10.000 jaar geleden), bereikte het landijs Nederland niet. Toentertijd heerste er in Nederland wel een continentaal periglaciaal klimaat. Dit houdt in dat de omstandigheden erg koud en droog waren. Het landschap in Nederland bestond uit een poolwoestijn, waarin vrijwel geen vegetatie aanwezig was. Over een groot deel van Nederland werd een pakket dekzand afgezet.

De dekzanden zijn onderverdeeld in het Oude en Jonge Dekzand.⁷ Het Oude Dekzand betreft vaak matig gesorteerde zanden, welke onder zeer koude omstandigheden door water en wind (fluvioperiglaciaal of fluvio-eolisch) als een vlakke deken over het landschap zijn afgezet. Kenmerkend is dan ook dat het Oude Dekzand veelal horizontaal gelaagd is en dat er lemige banden in voorkomen. De fluvio-eolische afzettingen worden vaak aangezien voor verspoelde dekzanden. De term verspoeld dekzand is enigszins misleidend. Het gaat namelijk niet om eolische zanden die later zijn verspoeld, maar eerder om fluviatiele zanden die later deels zijn opgestoven.

³ De Mulder *et al.*, 2003

⁴ Alterra, 2003

⁵ Stichting voor Bodemkartering, 1997

⁶ Houtman, 1985

⁷ Berendsen, 2008

Het Jonge Dekzand is afgezet tijdens het Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal) in de vorm van langgerekte, vaak ZW-NO georiënteerde ruggen. Gelaagdheid is in het Jonge Dekzand meestal niet aanwezig, er komen geen leemlagen in voor en het betreffen vaak goed gesorteerde, eolisch afgezette zanden (beter gesorteerd als het Oude Dekzand). Zowel het Oude als het Jonge Dekzand behoort tot de Formatie van Boxtel (voorheen de Formatie van Twente).⁸

Het Holocene begon ongeveer 10.000 jaar geleden en duurt nog steeds voort. Door de temperatuurstijging aan het eind van de Weichselien smolten de ijskappen op het noordelijk halfrond waardoor de zeespiegel sterk steeg. Ongeveer 5.000 jaar geleden, op de overgang van het Atlanticum naar het Subboreaal, was het landijs ter plaatse van Scandinavië en Noord-Amerika geheel afgesmolten, waardoor de snelheid van de stijging van de zeespiegel snel afnam en dus nagenoeg het huidige zeespiegelniveau bereikte. In het Holocene zijn door verwaaiing van de dekzanden lokaal stuifzandgebieden ontstaan. Bij het ontstaan hiervan speelde de mens een belangrijke rol, door beweiding, afbranden en het steken van plaggen op de heidevelden dat voornamelijk plaatsvond in de Nieuwe tijd (zie bijlage 1).⁹ De stuifzanden worden gerekend tot het Laagpakket van Kootwijk, welke tevens behoort tot de Formatie van Boxtel.¹⁰ Daarnaast zijn er in (lokale) beekdalen, zoals de Breede Beek en de Hoogendammer Beek, afzettingen gevormd bestaande uit leem, veen en zand. Deze afzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Singraven, welke tevens behoren tot de Formatie van Boxtel. Buiten de beekdalen ontstonden in de Gelderse Vallei op plaatsen met gebrekkige afwatering veenmoerassen.

Geomorfologie

Volgens de Geomorfologische kaart van Nederland (1:50.000) is het plangebied grotendeels niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom. Alleen het westelijk deel van het plangebied is gekarteerd als een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M9, zie afb. 11), waar het is zeer waarschijnlijk dat het gehele plangebied binnen deze geomorfologische eenheid ligt. De terreindelen ten westen van het plangebied zijn gekarteerd als een dekzandrug, al dan al dan niet met een oud bouwlanddek (3K14).

Het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN) laat in het algemeen een van zuidoost naar noordwest lopend verhang zien (zie afb. 12). De vlaktes van verspoelde dekzanden en de dekzandruggen zijn op basis van het AHN niet of nauwelijks van elkaar te onderscheiden.

Bodemkunde

Volgens de Bodemkaart van Nederland (1:50.000) is het gehele plangebied niet gekarteerd vanwege de ligging binnen de bebouwde kom. Het dichtstbijzijnde gekarteerde gebied bevindt zich ten westen van het plangebied. Hier zijn hoge bruine enkeerdgronden aanwezig (bEZ23), bestaande uit lemig fijn zand (zie afb. 13). Van welk bodemtype binnen het plangebied sprake is, is op basis van de huidige informatie niet eenduidig aan te geven. Binnen gebieden die geomorfologisch gekarteerd zijn als vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (2M9) komen veelal beekeerdgronden voor (pZg23), bestaande uit lemig fijn zand. Bij beekeerdgronden is vaak sprake van een dun eerddek (< 30 cm dik) en komen er jaarrond relatief hoge grondwaterstanden voor, waardoor er géén podzoliseatie heeft kunnen optreden. Het plantaardig materiaal is moeilijk afbraakbaar en de uitspoeling van humus is gering.

⁸ De Mulder *et al.*, 2003

⁹ Berendsen, 2005

¹⁰ De Mulder *et al.*, 2003

3.5 Archeologische waarden

Binnen het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Tabel III. Archeologische (indicatieve) waarden

Type gegevens	Gegevensomschrijving
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	Westelijke helft middelhoge indicatieve archeologische waarde. Oostelijk helft niet gekarteerd vanwege ligging binnen bebouwde kom, maar ook zeer waarschijnlijk middelhoge indicatieve archeologische waarde.
CultuurHistorische Waardenkaart (CHW) provincie Gelderland	Westelijke helft middelhoge indicatieve archeologische waarde. Oostelijk helft niet gekarteerd vanwege ligging binnen bebouwde kom, maar ook zeer waarschijnlijk middelhoge indicatieve archeologische waarde.
Archeologische Monumenten Kaart (AMK)	AMK-terrein op gemiddeld 700 meter ten zuidoosten van het plangebied: 13.218. Betreft historische kern Nijkerk
waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem)	40.486, 138.761, 37.357, 56.937 en 405.778
vondstmeldingen ARCHISII	409.266, 410.011, 410.012 en 411.535
onderzoeksmeldingen ARCHISII	2.432, 2.857, 3.013, 12.171, 13.213, 16.364, 18.212, 18.649, 21.681, 24.103, 25.727, 26.131, 26.558, 26.749, 27.687, 28.150 en 32.358

De ligging van de waarden is weergegeven in afb. 14.

Indicatieve archeologische waarde

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waardenkaart (IKAW) van Nederland (1:50.000) bevindt de westelijke helft van het plangebied zich in een gebied met een middelhoge indicatieve archeologische verwachtingswaarde (zie afb. 14). De oostelijke helft van het plangebied is niet gekarteerd vanwege de ligging binnen bebouwde kom, maar zal ook zeer waarschijnlijk een middelhoge indicatieve archeologische verwachtingswaarde hebben. De provincie Gelderland heeft een meer verfijnd kaartbeeld (1:25.000) van de 'IKAW' laten opstellen. Deze Cultuur Historische Waardenkaart (CHW) geeft echter een identiek beeld weer als de IKAW (zie afb. 15).

Monumenten rondom het plangebied

Op een gemiddelde afstand van 700 meter ten zuidoosten van het plangebied bevindt zich een AMK-terrein van archeologische waarde (zie afb. 11).¹¹ Het betreft de historische kern van Nijkerk, welke al eerder kort is behandeld in paragraaf 3.3. Administratieve informatie betreffende het AMK-terrein is gegeven in bijlage 3.

In het verleden uitgevoerde archeologische onderzoeken rondom het plangebied

Binnen de historische kern van Nijkerk zijn een reeks aan archeologische onderzoeken uitgevoerd:

- Op een afstand van 600 meter ten zuidzuidoosten van het plangebied is door ADC ArcheoP-projecten in 2007 voor een locatie aan de Gasthuisstraat een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd.¹² Uit de resultaten van het bureauonderzoek blijkt dat er mogelijk binnen het onderzochte gebied archeologische resten kunnen voorkomen. Geadviseerd is de geplande grondwerkzaamheden te voorzien in een archeologische begeleiding.

¹¹ ARCHIS-monumentnummer: 13.218 / Ytsma, 2008

¹² ARCHIS-onderzoeksmelding: 32.358

- Op een afstand van 700 meter ten zuidoosten van het plangebied, op de hoek van de Bagijnenstraat en het Gele Weiland, is door Vestigia bv in 2008 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.¹³ Tijdens het onderzoek zijn alleen in de geroerde, humeuze toplaag resten aangetroffen uit de Nieuwe tijd, welke beschouwd worden als recentelijk gestort afval. Onder de geroerde laag zijn geen archeologische sporen aangetroffen. Geadviseerd is de locatie vrij te geven.
- Op een afstand van gemiddeld 700 meter ten zuidzuidoosten van het plangebied, binnen het blok Torenstraat-Huserstraat-Holkerstraat-Groenestraat, is door Arcadis in 2008 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.¹⁴ Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat het bodemprofiel verstoord is tot in de C/horizont. Er zijn tevens geen archeologische indicatoren aangetroffen. Geadviseerd is de locatie vrij te geven. Binnen het onderzochte terrein lijkt in eerste instantie een waarneming te zijn gedaan van een hamerbijl van het type Muntendam, vermoedelijk daterend uit of de Late-Bronstijd of Vroege-IJzertijd.¹⁵ Het blijkt echter dat de coördinaten van de waarneming administratief geplaatst zijn. Aangezien de vondstomstandigheden onbekend zijn, kan de betekenis van deze observatie niet worden bepaald.
- Op een afstand van 800 meter ten zuidzuidoosten van het plangebied, op de hoek van de Callenbachstraat en de Frieswijkstraat, is door RAAP in 1999 een archeologisch haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd.¹⁶ Doel van het haalbaarheidsonderzoek was om te bepalen of er ter plaatse nog resten van de voormalige middeleeuwse stadsgracht en stadswal aanwezig zijn. Uit dit onderzoek blijkt dat er dergelijke resten zeer waarschijnlijk nog aanwezig zijn, maar de gracht kan niet met zekerheid worden gelokaliseerd.¹⁷ Geadviseerd is om door middel van een proefsleuvenonderzoek de precieze loop en aard van de stadsgracht en stadswal vast te stellen.
- Op een afstand van 800 meter ten zuidoosten van het plangebied, ter plaatse van de Langestraat 50/52, is door Vestigia bv in 2004 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.¹⁸ Het deel aan de straatkant kon destijds niet worden bekeken door de nog bestaande bebouwing. Omdat niet viel uit te sluiten dat onder deze bebouwing resten van oudere bewoning aanwezig waren, is geadviseerd de sloopwerkzaamheden van de betonvloer te voorzien van een archeologische begeleiding. Deze archeologische begeleiding is in 2006 uitgevoerd door BAAC bv.¹⁹ Tijdens de archeologische begeleiding zijn funderingen van huizen aangetroffen met een datering van de 17de tot 19de eeuw.²⁰ Gezien de goede conservering van deze resten en de ligging van het perceel in het middeleeuwse centrum van Nijkerk, is geconcludeerd dat er bij het verdiepen van de bouwput tot 85 cm onder het maaiveld nog meer archeologische waarden zullen worden aangetroffen. Om deze alsnog te kunnen vastleggen is de archeologische begeleiding uitgebreid tot een archeologische opgraving.²¹ Tijdens de archeologische opgraving zijn middeleeuwse bewoningssporen aangetroffen, zoals resten van een houten huis met lemen wanden en greppels, die dateren uit het eind van de 14de en 15de eeuw.²² Gezien het tekort aan tijd konden de greppels niet geheel in het vlak worden vrijgelegd. Wel blijkt dat midden in de binnenstad nog veel resten van oudere bewoning bewaard zijn gebleven. Aanbevolen is in het vervolg bij bouwwerkzaamheden in de binnenstad rekening te houden met goed geconserveerde archeologische waarden.

¹³ ARCHIS-onderzoeksmelding: 28.150 / Louwe *et al.*, 2008

¹⁴ ARCHIS-onderzoeksmelding: 26.131

¹⁵ ARCHIS-waarneming: 40.486

¹⁶ ARCHIS-onderzoeksmelding: 3.013 / Kempen, 1999

¹⁷ ARCHIS-waarneming: 138.761

¹⁸ ARCHIS-onderzoeksmelding: 12.171

¹⁹ ARCHIS-onderzoeksmelding: 18.212

²⁰ ARCHIS-vondstmelding: 410.011

²¹ ARCHIS-onderzoeksmelding: 18.649

²² ARCHIS-vondstmelding: 410.012

- Op een afstand van 800 meter ten zuidoosten van het plangebied, ter plaatse van de Langestraat 46/48 (naastgelegen terrein ten opzichte van voorgaande behandelde locatie), is door ADC ArcheoProjecten in 2008 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.²³ Op grond van de waarderingscriteria is gebleken dat er sprake kan zijn van een behoudenswaardige vindplaats. Booronderzoek is voor het onderzoeken van deze vindplaats is verder geen geschikte methode. Om van deze vindplaats de gegevens te kunnen documenteren, is geadviseerd in een archeologische opgraving te voorzien.
- Op een afstand van 900 meter ten zuidoosten van het plangebied, ter plaatse van het Molenplein, is door SyntheGra bv in 2007 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.²⁴ Tijdens het onderzoek zijn resten van mogelijk historische bebouwing alsmede de vulling van een fragment van de stadsgracht aangetroffen.²⁵ Geadviseerd is binnen het westelijk deel van het terrein een vervolgonderzoek uit te voeren in de vorm van een geofysisch onderzoek, zodat de ligging van muurrestanten alsmede andere sporen zoals grachten kunnen worden bepaald. Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van elektromagnetische metingen waarmee geologische variaties, puin, ertslichamen, vervuiling en metalen objecten zichtbaar kunnen worden gemaakt. Tevens kunnen magnetische metingen zicht geven op de in de ondergrond aanwezige structuren of andere contrasten in de ondergrond. Indien er met het geofysisch onderzoek resten worden aangetoond, wordt geadviseerd een proefsleuvenonderzoek te laten uitvoeren. Voor de rest van het plangebied wordt vanwege het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Rondom het plangebied, buiten de historische kern van Nijkerk, zijn tevens nog een aantal archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze worden navolgend behandeld op basis van toenemende afstand tot het plangebied:

Op een afstand van 500 meter ten zuiden van het plangebied, aan de Colenbranderstraat, is door Becker & Van de Graaf in 2007 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.²⁶ Tijdens het onderzoek zijn verschillende archeologische indicatoren aangetroffen. Het archeologisch materiaal betreft hoofdzakelijk baksteen dat afkomstig is uit de top van het bodemprofiel. Ook zijn er een aantal fragmenten roodbakkerend geglaazuurd aardewerk aangetroffen die dateren uit de 14de tot 17de eeuw. Vlak boven de top van het dekzandpakket is tevens een fragment Andenne aardewerk aangetroffen, daterend uit de 12de tot 14de eeuw.²⁷ Het aantreffen van dit fragment aardewerk in het humeuze dek vlak boven het dekzand kan betekenen dat er een vindplaats uit deze periode in het plangebied aanwezig is. Geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten uitvoeren in de vorm van proefsleuven. Vervolgens is voor een groter terreindeel, waar het onderzochte terrein door Becker & Van de Graaf binnen valt, eveneens door Vestigia bv in 2008 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.²⁸ Tijdens dit onderzoek is een kogelpotscherf aangetroffen, echter in een verstoorde context. De aanwezigheid van een grondspoor in de vorm van een voormalige (gedempte) sloot, welke eerder door Becker & Van de Graaf is aangetroffen, is tijdens het onderzoek uitgevoerd door Vestigia bv bevestigd. De middeleeuwse datering van het spoor wordt echter niet juist bevonden. Vestigia bv heeft dan ook geadviseerd geen vervolgonderzoek te laten plaatsvinden.

²³ ARCHIS-onderzoeksmelding: 26.749

²⁴ ARCHIS-onderzoeksmelding: 21.681 / Kremer *et al.*, 2007

²⁵ ARCHIS- vondstmelding: 411.535

²⁶ ARCHIS-onderzoeksmelding: 25.727 / Nales, 2008

²⁷ ARCHIS-vondstmelding: 409.266 /

²⁸ ARCHIS-onderzoeksmelding: 26.558

Op een afstand van 700 meter ten oosten van het plangebied, aan de Roemerstraat 76, is door RAAP in 2007 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.²⁹ Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat de bovenlaag bestaat uit een recente ophopingslaag. Op circa 1 m /mv gaat deze laag abrupt over in verspoeld dekzand (Oud Dekzand). Er zijn onder de ophopingslaag zijn geen archeologische sporen aangetroffen. Geadviseerd is de locatie vrij te geven.

Op een afstand van 750 meter ten westen van het plangebied, ter plaatse van de Arkemheenweg, is door ADC Archeoprojecten in 2008 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.³⁰ Uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont verstoord is. Er zijn tevens geen archeologische sporen aangetroffen. Geadviseerd is de locatie vrij te geven.

Op een afstand van 900 meter ten zuidwesten van het plangebied, aan de Holkerweg, is door ADC Archeoprojecten in 2005 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.³¹ Uit het booronderzoek is gebleken dat binnen de locatie sprake is van een intact esdek, waardoor mogelijk aanwezige archeologische resten goed en *in situ* bewaard zijn gebleven. Geadviseerd is een vervolgonderzoek uit te laten voeren in de vorm van een proefsleuvenonderzoek. Dit proefsleuvenonderzoek is door ADC Archeoprojecten in 2006 uitgevoerd.³² Tijdens het onderzoek zijn archeologische sporen aangetroffen van ploegsporen en paalkuilen en zijn van goede tot matige kwaliteit. Ze zijn echter slecht te dateren door gebrek aan vondstmateriaal. Het aangetroffen aardewerk wijst op de tweede helft van de 18e eeuw. De enige sporen die op bewoning zouden kunnen wijzen vormen echter geen duidelijke structuur. Er kan van worden uitgegaan dat dit plangebied enkel als landbouwgrond (weide-, hooi-, akkerland) is gebruikt. Archeologische sporen anders dan greppels en ploegsporen zijn verder niet te verwachten. Vervolgonderzoek wordt niet nodig geacht.

Op een afstand van gemiddeld 1.000 meter ten westen van het plangebied, ter plaatse van het plangebied Watergoor, is door RAAP in 2000 een archeologisch booronderzoek uitgevoerd.³³ Het plangebied is destijds slechts gedeeltelijk onderzocht. Het oostelijke en zuidoostelijke deel was grotendeels ontoegankelijk, omdat hier de geplande ingrepen reeds gerealiseerd waren. Het westelijke deel van het gebied (27 ha) is wel onderzocht. Hier is een restant van een terp of pol aanwezig. In de ondergrond daarvan is plaatselijk een cultuurlaag aangetroffen die gedeeltelijk is verstoord. Onder de verstoorde bodemlagen kunnen nog gave archeologische resten aanwezig zijn. Geadviseerd is een vervolgonderzoek te laten plaatsvinden ter plaatse van de terp of pol in de vorm van een proefsleuvenonderzoek. Dit proefsleuvenonderzoek is door ADC Archeoprojecten in 2001 uitgevoerd.³⁴ Tijdens het onderzoek zijn een gering aantal sporen aangetroffen. De meeste van de sporen zijn als recent of als verstoring aangemerkt. Over de andere sporen kan door hun willekeurige ligging en het gebrek aan archeologisch vondstmateriaal, niets worden gezegd. Op basis van deze resultaten is er geen aanleiding voor nader archeologisch onderzoek op het terrein.

Resterende waarnemingen rondom het plangebied

Op een afstand van 600 meter ten zuiden van het plangebied, ter plaatse van de Holkerstraat, is door de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland in 1998 enkele grondsporen, een spoor van een paalgat en restanten van de stadsgracht gelegen rondom de historische kern van Nijkerk aangetroffen, daterend uit de Late-Middeleeuwen.³⁵

²⁹ ARCHIS-onderzoeksmelding: 24.103

³⁰ ARCHIS-onderzoeksmelding: 27.687 / Stiekema, 2008

³¹ ARCHIS-onderzoeksmelding 13.213 / Sophie & Stiekema, 2005

³² ARCHIS-onderzoeksmelding 16.364 / ARCHIS-waarneming 405.778

³³ ARCHIS-onderzoeksmelding 2.857 / Oude Rengerink, 2000

³⁴ ARCHIS-onderzoeksmelding 2.432 / ARCHIS-waarneming 56.937

³⁵ ARCHIS-waarneming: 37.357

3.6 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op grond van de verzamelde archeologische en aardwetenschappelijke informatie is de volgende gespecificeerde verwachting opgesteld:

Volgens de verzamelde aardwetenschappelijke gegevens ligt het gehele plangebied binnen een vlakke van verspoelde dekzanden. Binnen deze landschappelijke ligging komen in veel gevallen beek-eerdgronden voor. Echter, vlaktes van verspoelde dekzanden en de dekzandruggen zijn op basis van het AHN in het gebied rondom Nijkerk niet of nauwelijks van elkaar te onderscheiden, waardoor grenzend tussen bodemeenheden en tussen geomorfologische eenheden niet overeenkomen. Binnen het plangebied kan dus net zo goed sprake zijn van een eerddek (enkeerdgronden). Verwacht wordt dat het plangebied vanaf de tijd dat de zeespiegel nagenoeg zijn huidige zeespiegelniveau bereikte (vanaf het Subboreaal, ongeveer 5.000 jaar geleden) toch vaak te maken zal hebben gehad met (periodiek) ondiepe grondwaterstanden, en zal vanaf de tijd van de Landbouwers (vanaf het Neolithicum) geen voorkeur hebben gehad als nederzettingslocatie tot de tijd van de grootschalige ontginningen. In de tijd van de Jagers-Verzamelaars (Laat-Paleolithicum en Mesolithicum) zal het plangebied in principe een gunstige (tijdelijke) nederzettingslocatie zijn geweest.

Op basis van bovenstaande uitgangspunten wordt de kans op het voorkomen van archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum t/m het Midden-Mesolithicum (periode Jagers-Verzamelaars) hoog geacht en van resten uit het Laat-Neolithicum t/m de Nieuwe tijd (periode Landbouwers) middelhoog geacht.

Indien er (nog) sprake is van een eerdlaag (in algemene zin aangeduid als esdek) komen de meeste archeologische resten, indien aanwezig, voor onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont (dekzandafzettingen, waarschijnlijk Oud Dekzand). De vondstenlaag is opgenomen onderin het esdek; hier wordt ook wel van 'cultuurlaag' gesproken: een doorwerkte oude bodem tussen het esdek en de ongeroerde ondergrond met kleine fragmenten aardewerk, natuursteen, vuursteen en houtskool.³⁶ Archeologische sporen zullen zich bevinden tot ongeveer 25 cm in de top van de C-horizont. Paalsporen en waterputten worden op grote diepte verwacht. Indien er binnen het plangebied géén sprake is van een esdek worden de meeste archeologische resten, indien aanwezig, direct aan of onder het maaiveld verwacht. De vondstenlaag wordt verwacht in de eerste 30 cm beneden het maaiveld. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zullen door de periodieke afwisseling van natte en droge condities (variatie in zuurgraad van de bodem) slecht zijn geconserveerd.

De zuidoostelijke helft van het plangebied betreft het buitenterrein/parkeerterrein behorende tot het winkelcentrum De Havenaer. Het buitenterrein/parkeerterrein is voorzien van een klinker-, beton-, of asfaltverharding. In welke mate het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt tijdens het aanleggen van deze verhardingen is, op basis van de huidige informatie, moeilijk in te schatten. Mogelijk is een deel van het bodemprofiel afgegraven. De verharding kan echter ook direct op het oorspronkelijke bodemprofiel zijn aangelegd. Het resterende deel van de zuidoostelijke helft van het plangebied is bebouwd met een loods, welke in gebruik is als meubelgalerie (Meubelgalerie De Havenpoort), en kantoorunits.

³⁶ Groenewoudt, 1994

Binnen het noordoostelijk deel van het plangebied, ter plaatse van de terreindelen tussen het huidige winkelcentrum De Havenaer en huis "Hulkestein" en binnen het westelijk deel van het parkeerterrein/buitenterrein hebben een reeks aan gebouwen gestaan (loods, woningen, fabriekshallen?). Tijdens de aanleg van al deze huidige of reeds gesloopte bebouwing (graven bouwputten ten behoeve van de aanleg van funderingen/betonvloeren) is waarschijnlijk (een deel van) het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt. Hierdoor mag verwacht worden dat in het verleden eventueel aanwezige archeologische resten of sporen binnen de (voormalig) bebouwde terreindelen niet meer aanwezig of in een verstoorde context voorkomen.

In de noordhoek van het plangebied bevindt zich het (voormalig) woonperceel van huis "Hulkestein", welke bebouwd was met een woonhuis, een koetshuis en een botenhuis. Deze bebouwing is recentelijk gesloopt. Vanwege de ouderdom van huis "Hulkestein", in iedere geval van vóór het begin van de 19de eeuw, kunnen restanten van deze bebouwing of van andere activiteiten tijdens de bewoning ervan, wel van archeologische waarde zijn.

Voor de overige terreindelen van het plangebied die nu braakliggend of in gebruik was als tuin (terrein van huis "Hulkestein", reeds overwoekerd met vegetatie) en in het verleden niet bebouwd zijn geweest, wordt in eerste instantie verwacht dat de bodem, afgezien van de bouwvoor, minimaal verstoord is.

4. CONCLUSIES

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Wat is er bekend over bodemversturende ingrepen binnen het plangebied uit het verleden? Is er bijvoorbeeld informatie bekend over vroegere ontgroningen, bodemsaneringen, egalisaties, diepploegen of landinrichting?
De zuidoostelijke helft van het plangebied betreft het buitenterrein/parkeerterrein behorende tot het winkelcentrum De Havenaer. Het buitenterrein/parkeerterrein is voorzien van een klinker-, beton-, of asfaltverharding. In welke mate het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt tijdens het aanleggen van deze verhardingen is, op basis van de huidige informatie, moeilijk in te schatten. Mogelijk is een deel van het bodemprofiel afgegraven. De verharding kan echter ook direct op het oorspronkelijke bodemprofiel zijn aangelegd. Het resterende deel van de zuidoostelijke helft van het plangebied is bebouwd met een loods, welke in gebruik is als meubelgalerie (Meubelgalerie De Havenpoort), en kantoorunits.

Binnen het noordoostelijk deel van het plangebied, ter plaatse van de terreindelen tussen het huidige winkelcentrum De Havenaer en huis "Hulkestein" en binnen het westelijk deel van het parkeerterrein/buitenterrein hebben een reeks aan gebouwen gestaan (loods, woningen, fabriekshallen?). Tijdens de aanleg van al deze huidige of reeds gesloopte bebouwing (graven bouwputten ten behoeve van de aanleg van funderingen/betonvloeren) is waarschijnlijk (een deel van) het oorspronkelijke bodemprofiel verstoord is geraakt. Hierdoor mag verwacht worden dat in het verleden eventueel aanwezige archeologische resten of sporen binnen de (voormalig) bebouwde terreindelen niet meer aanwezig of in een verstoorde context voorkomen.

In de noordhoek van het plangebied bevindt zich het (voormalig) woonperceel van huis "Hulkestein", welke bebouwd was met een woonhuis, een koetshuis en een botenhuis. Deze bebouwing is recentelijk gesloopt. Vanwege de ouderdom van huis "Hulkestein", in iedere geval van vóór het begin van de 19de eeuw, kunnen restanten van deze bebouwing of van andere activiteiten tijdens de bewoning ervan, wel van archeologische waarde zijn.

Voor de overige terreindelen van het plangebied die nu braakliggend of in gebruik was als tuin (terrein van huis "Hulkestein", reeds overwoekerd met vegetatie) en in het verleden niet bebouwd zijn geweest, wordt in eerste instantie verwacht dat de bodem, afgezien van de bouwvoor, minimaal verstoord is.

- *Ligt het plangebied binnen een landschappelijke eenheid, welke vanuit archeologisch oogpunt een specifieke aandachtslocatie kan betreffen (zoals een relatief hoge dekzandkop of –rug, nabij een veengebied, een beekdal)?*
Volgens de verzamelde aardwetenschappelijke gegevens ligt het gehele plangebied binnen een vlakte van verspoelde dekzanden. Binnen deze landschappelijke ligging komen in veel gevallen beekbedgronden voor. Echter, vlaktes van verspoelde dekzanden en de dekzandruggen zijn op basis van het AHN in het gebied rondom Nijkerk niet of nauwelijks van elkaar te onderscheiden, waardoor grenzend tussen bodemeenheden en tussen geomorfologische eenheden niet overeenkomen. Binnen het plangebied kan dus net zo goed sprake zijn van een eerddek (enkeerdgronden). Verwacht wordt dat het plangebied vanaf de tijd dat de zeespiegel nagenoeg zijn huidige zeespiegelniveau bereikte (vanaf het Subboreaal, ongeveer 5.000 jaar geleden) toch vaak te maken zal hebben gehad met (periodiek) ondiepe grondwaterstanden, en zal vanaf de tijd van de Landbouwers (vanaf het Neolithicum) geen voorkeur hebben gehad als nederzettingslocatie tot de tijd van de grootschalige ontginningen. In de tijd van de Jagers-Verzamelaars (Laat-Paleolithicum en Mesolithicum) zal het plangebied in principe een gunstige (tijdelijke) nederzettingslocatie zijn geweest.
- *Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied en wat is naar verwachting de locatie, omvang, aard, kwaliteit, datering en de landschappelijke context van (eventueel aanwezige) archeologische waarden?*
De kans op het voorkomen van archeologische resten uit het Laat-Paleolithicum t/m het Midden-Mesolithicum (periode Jagers-Verzamelaars) wordt hoog geacht en van resten uit het Laat-Neolithicum t/m de Nieuwe tijd (periode Landbouwers) middelhoog geacht.
Indien er (nog) sprake is van een eerdlaag (in algemene zin aangeduid als esdek) komen de meeste archeologische resten, indien aanwezig, voor onder het esdek en in de top van de oorspronkelijke C-horizont (dekzandafzettingen, waarschijnlijk Oud Dekzand). Indien er binnen het plangebied géén sprake is van een esdek worden de meeste archeologische resten, indien aanwezig, direct aan of onder het maaiveld verwacht.
- *Wat voor vervolgonderzoek is noodzakelijk om de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting aan te vullen en te toetsen?*
Om de landschappelijke ligging van het plangebied en de bodemopbouw/type binnen het plangebied te bepalen, dient er een locatiebezoek en een inventariserend veldonderzoek te worden uitgevoerd in de vorm van een verkennend booronderzoek ter plaatse van de onbebouwde terreindelen. Tevens dient het verkennend booronderzoek om te bepalen in welke mate en tot welke diepte het bodemprofiel buiten de bestaande bebouwing verstoord is (gaafheid van het bodemprofiel), om zo te bepalen of archeologische resten wel of niet in situ aanwezig kunnen zijn.

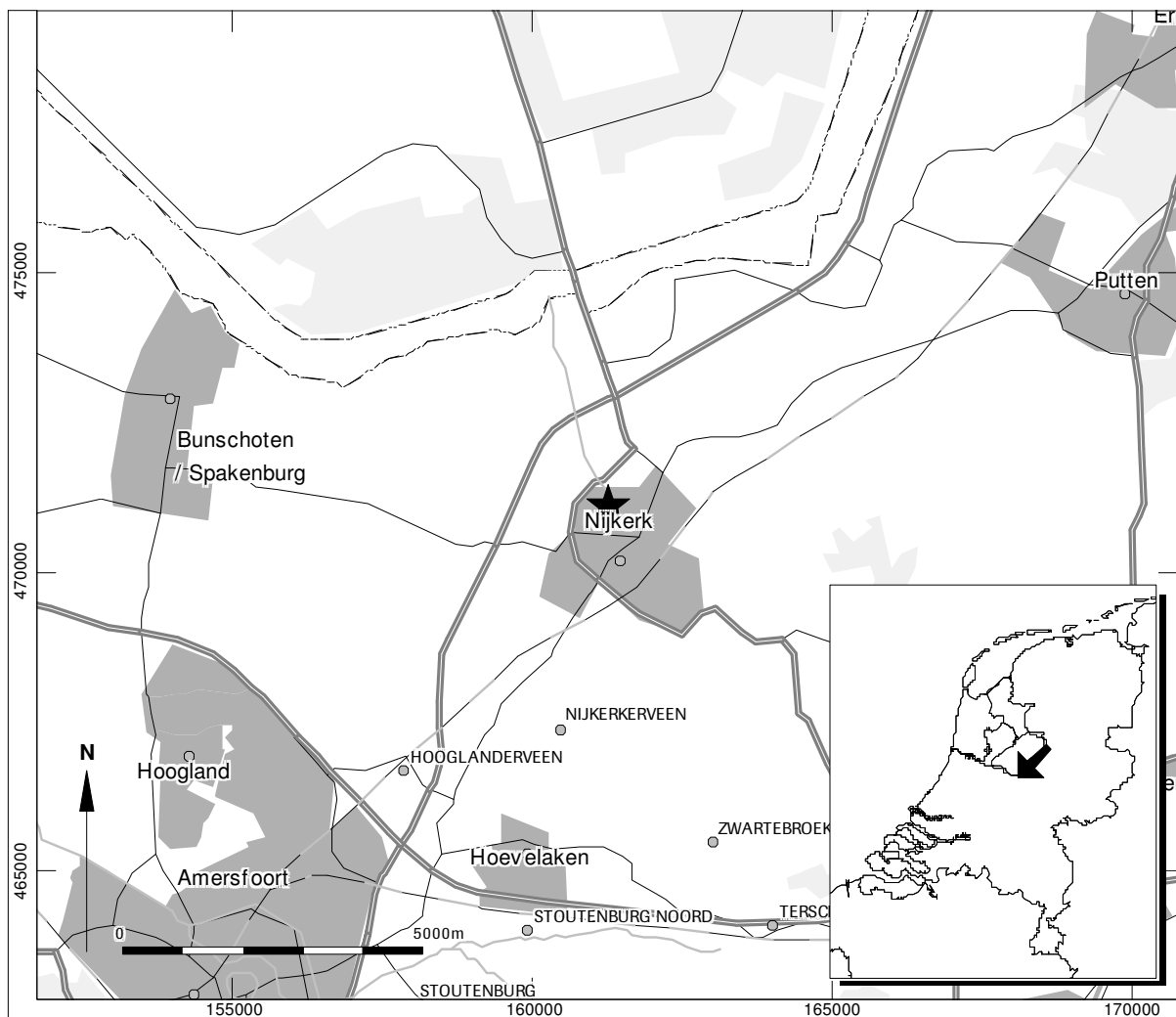
5. ADVIES

Econsultancy adviseert om een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een verkennend booronderzoek, teneinde de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde archeologische verwachting van het plangebied aan te vullen en te toetsen en een betrouwbaar beeld van de gaafheid van de bodem te verkrijgen. De boringen dienen verspreid over het onbebouwde deel van het plangebied gezet te worden.

LITERATUUR

- Alterra, 2003: *Digitale Geomorfologische kaart van Nederland*, schaal 1:25.000
- Berendsen, H.J.A., 2008: *Fysische Geografie van Nederland, deel 1: De vorming van het land. Inleiding in de geologie en de geomorfologie*. Van Gorcum, Assen.
- Berendsen, H.J.A., 2005: *Fysische Geografie van Nederland, deel 4: Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Van Gorcum, Assen.
- Groenewoudt, B.J. 1994: *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. Amersfoort, Nederlandse Archeologische Rapporten, 17. pp. 109-146 & pp.175-188.
- Houtman, H., 1985: *Grondwaterkaart van Nederland (Amersfoort-Oost/32 Oost)*, Dienst Grondwaterverkenning TNO.
- Kempen, P.A.M.M., 1999: *Plangebied Zuidelijke Entree, gemeente Nijkerk; archeologisch haalbaarheidsonderzoek naar de stadsgracht*. RAAP-briefrapport 1999-1793/MW.
- Kremer, H., Wagenmans, M.D. & Koeman, S.M., 2007: *Bureauonderzoek en karterend veldonderzoek door middel van boringen, Oosterpoort te Nijkerk*. Synthebra bv
- Louwe, E., Haaring, L. & Heeringen, R.M. van, 2008: *Bagijnenstraat 3 te Nijkerk, gemeente Nijkerk. Vestigia-rapport 524*.
- Mulder, E.F.J. de, Geluk, M.C., Ritsema, I.L., Westerhoff, W.E., Wong, T.E. 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Nales, T., 2008: *Inventariserend veldonderzoek, verkennende fase, Colenbranderstraat, Nijkerk, gemeente Nijkerk*. Becker & Van de Graaf-rapport 25727.
- Oude Rengerink, J.A.M., 2000: *Plangebied Watergoor, gemeente Nijkerk; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI-1)*. RAAP-rapport 555
- Sophie, G. & Stiekema, M., 2005: *Nijkerk-De Terrassen, Spoorkamp, De Flier en Holkerweg; Een bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen*. ADC-Rapport 458.
- Stichting voor Bodemkartering, 1997: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 32 Oost/Amersfoort*.
- Stiekema, M., 2008. *Nijkerk - Arkemheenweg (gemeente Nijkerk); Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*. ADC-Rapport 1442.
- Ytsma, W.A., 2008: *Briefrapport Inventariserend Veldonderzoek archeologie herontwikkeling locatie St. Jozef Nijkerk*. Arcadis-briefrapport 110301NA8006001671.

Afb. 1

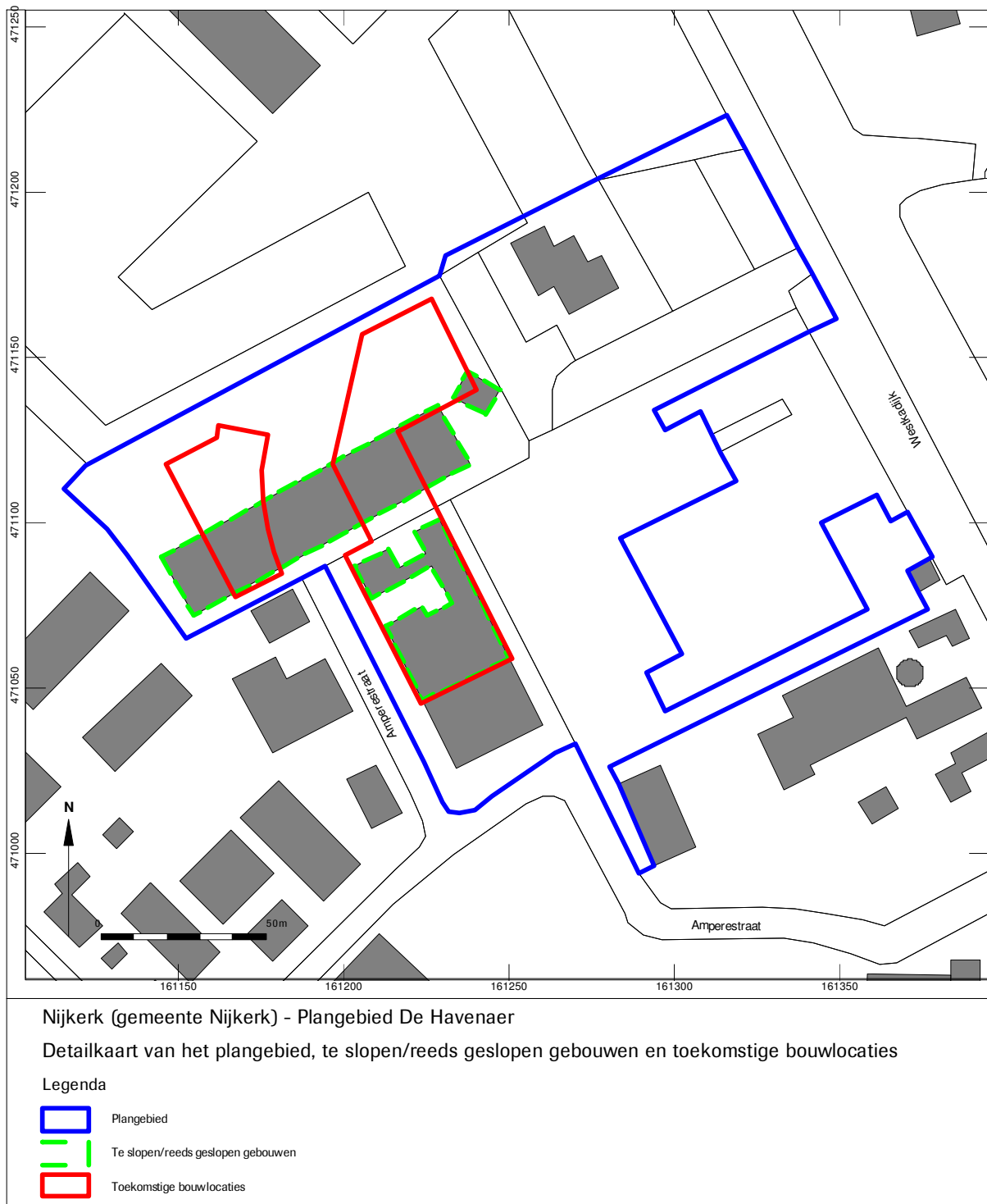

Nijkerk (gemeente Nijkerk) - Plangebied De Havenaer

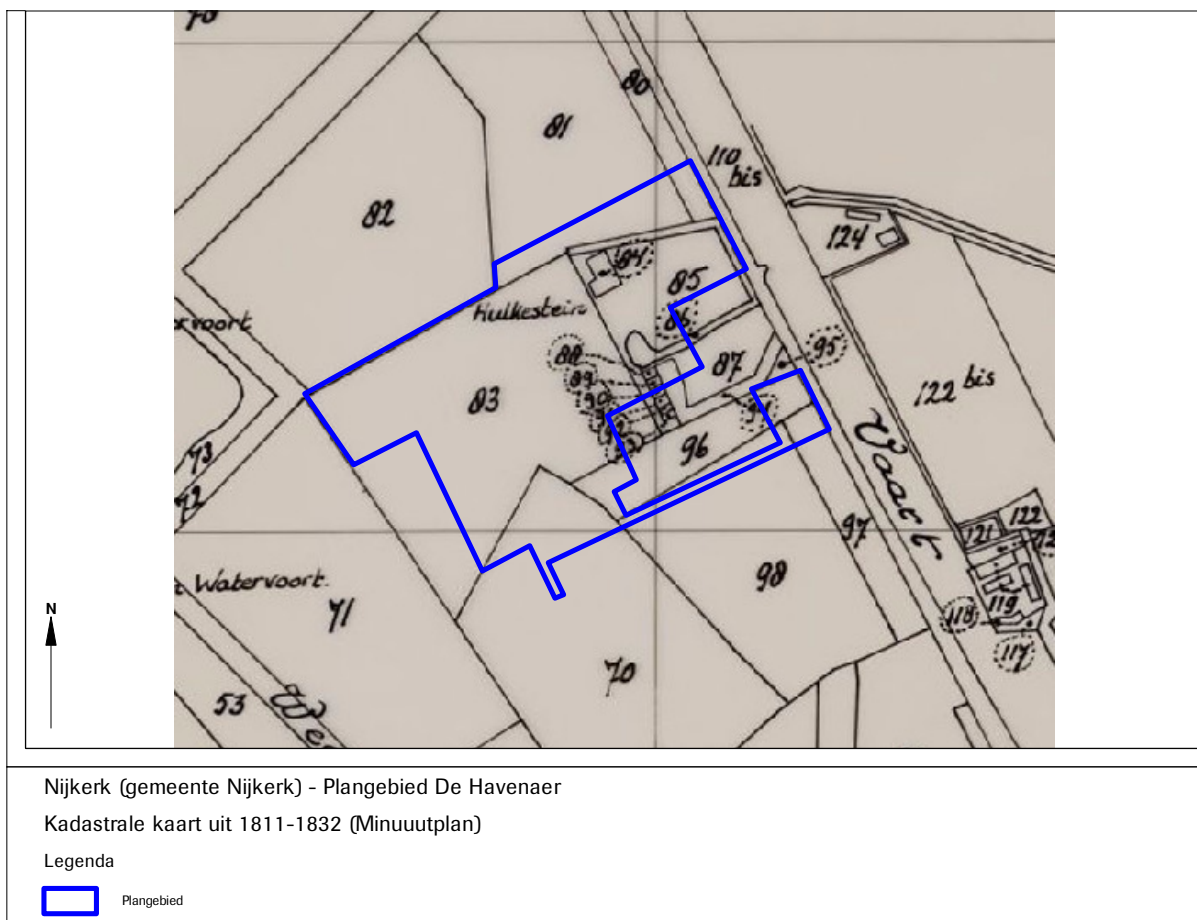
Locatie van het plangebied

bron: Geodan

Afb. 2

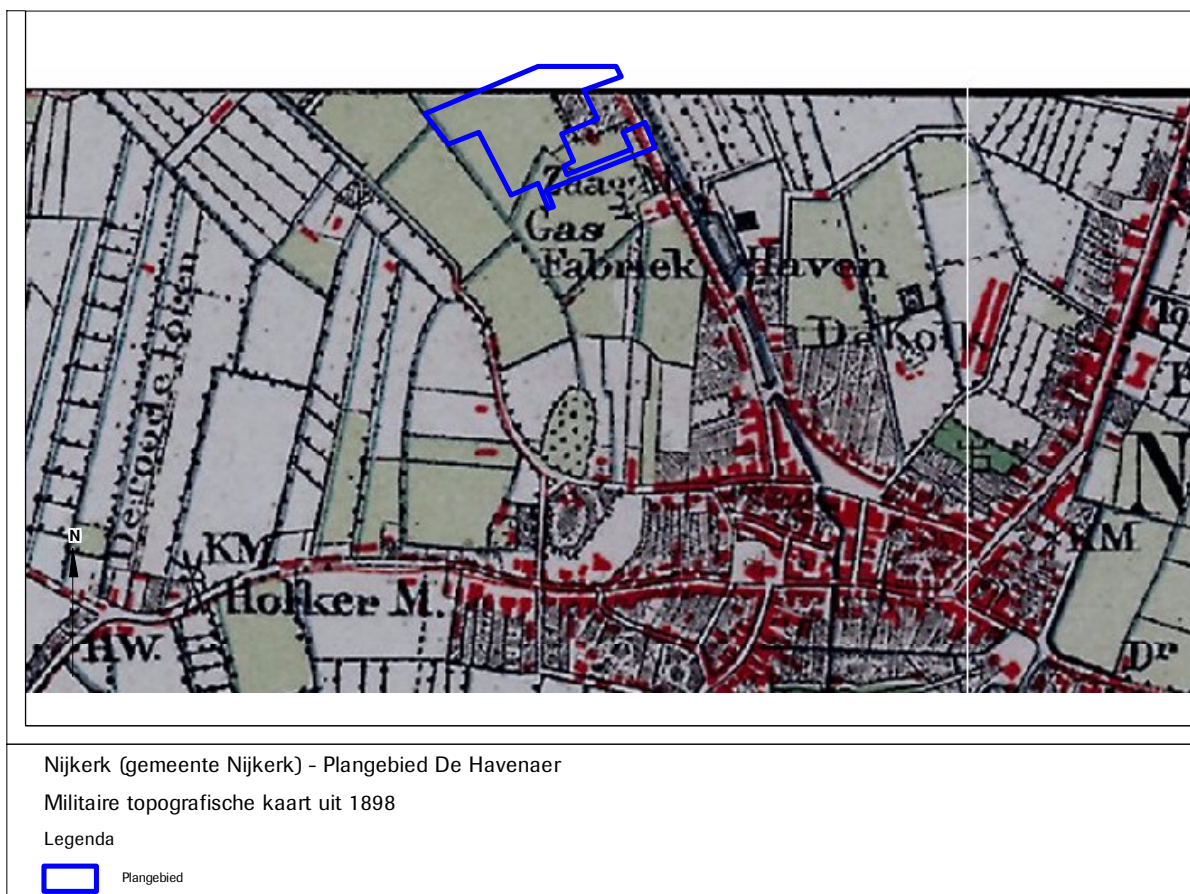
Afb. 3

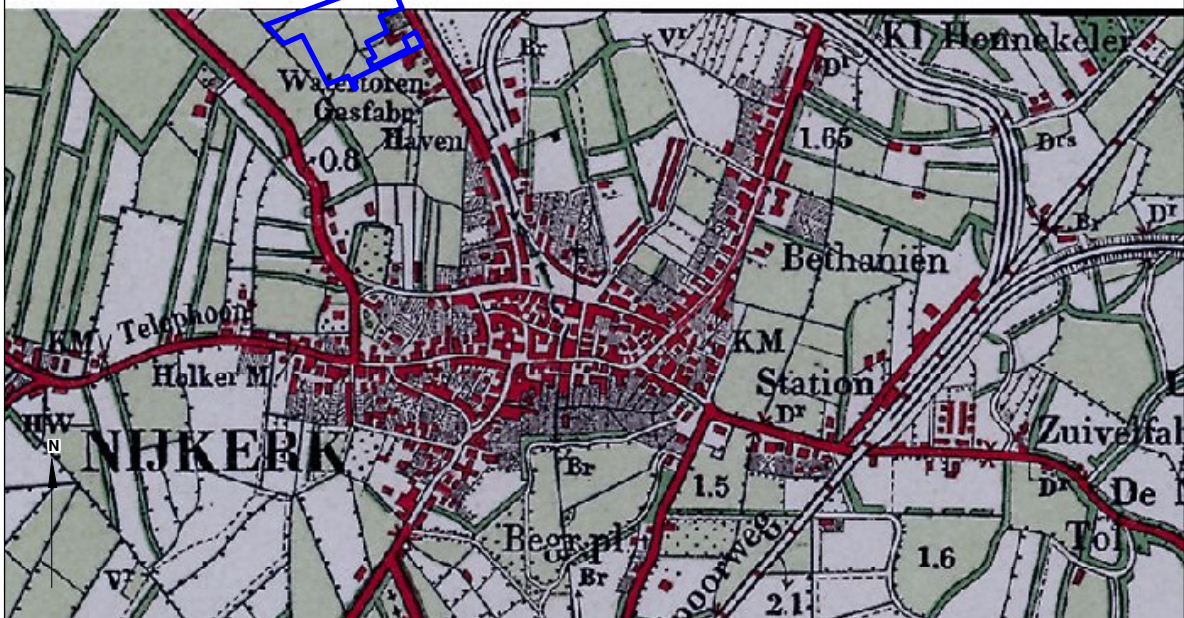
Afb. 4

Afb. 5

Afb. 6

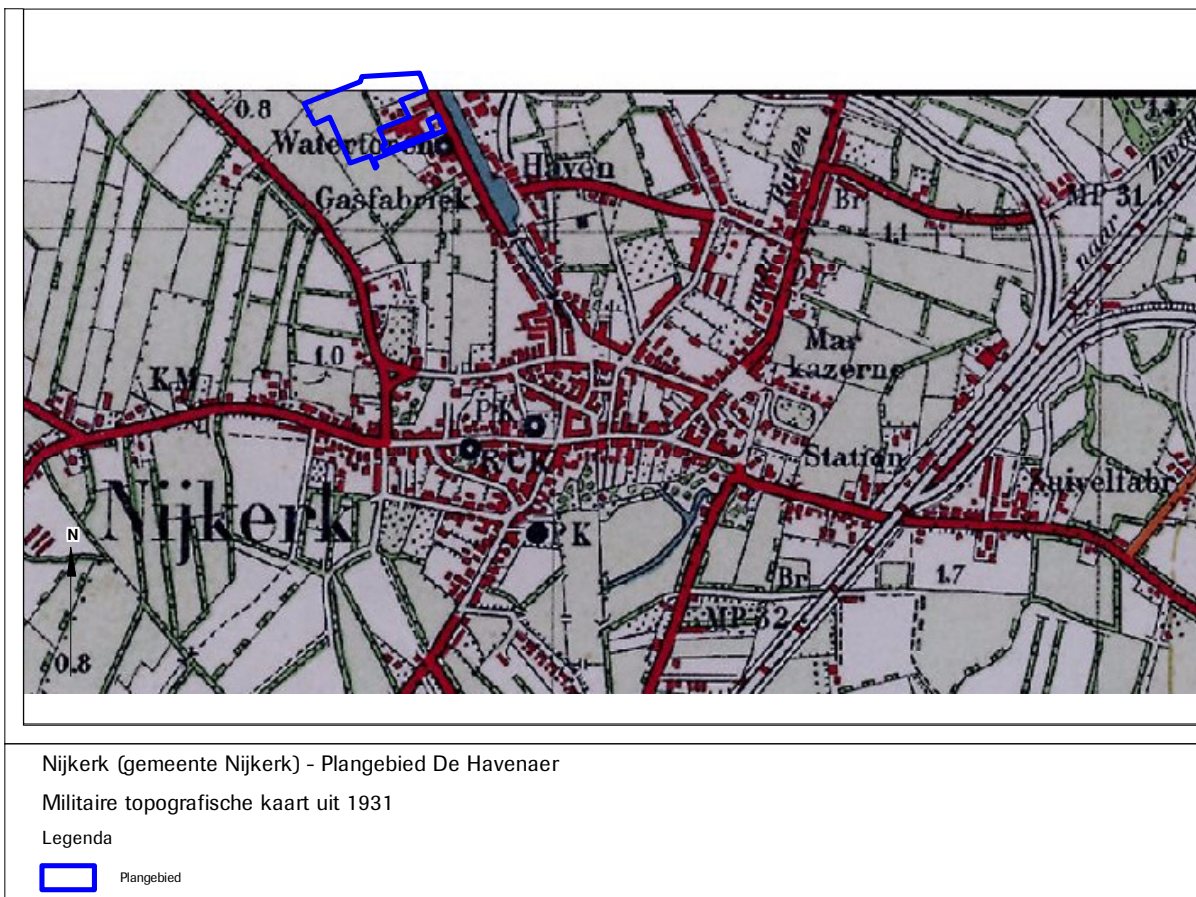
Nijkerk (gemeente Nijkerk) - Plangebied De Havenaer

Militaire topografische kaart uit 1911

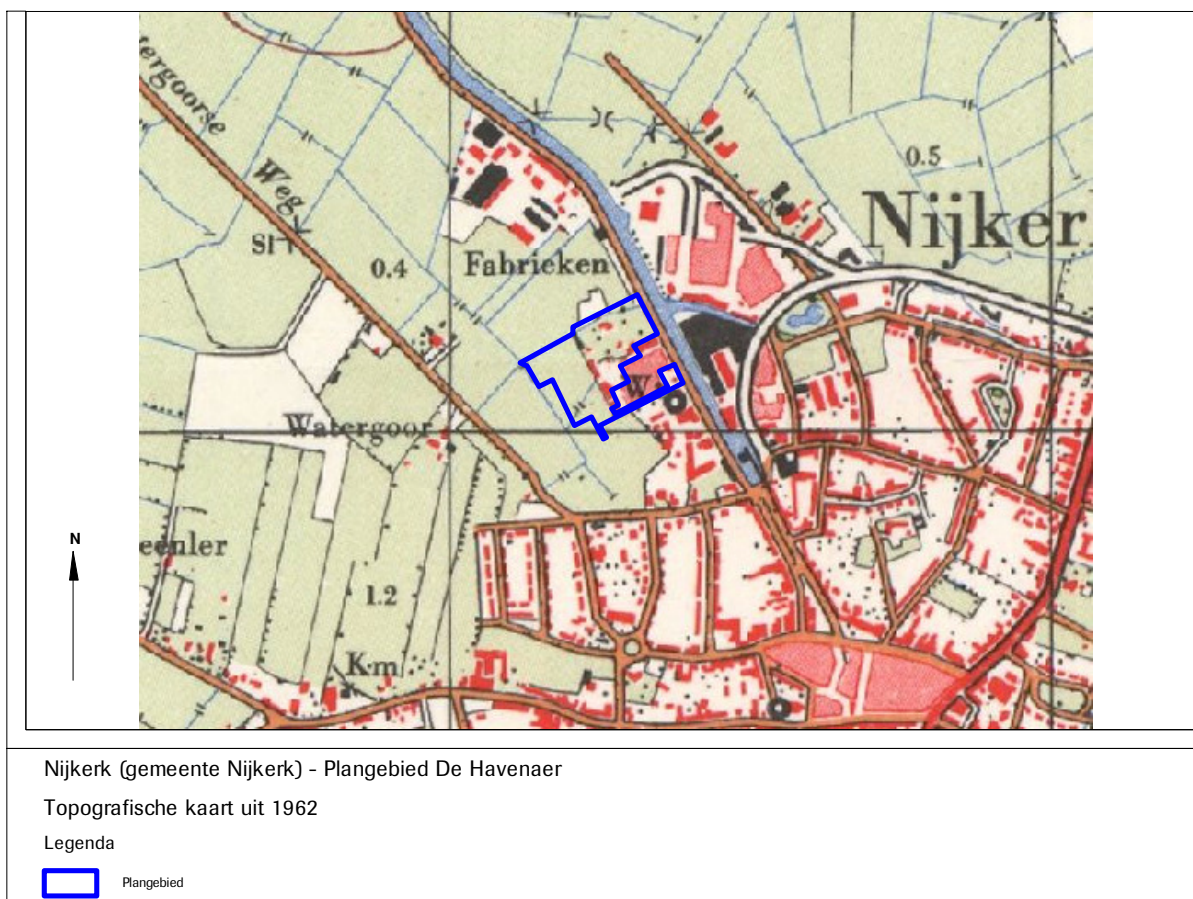
Legenda

Plangebied

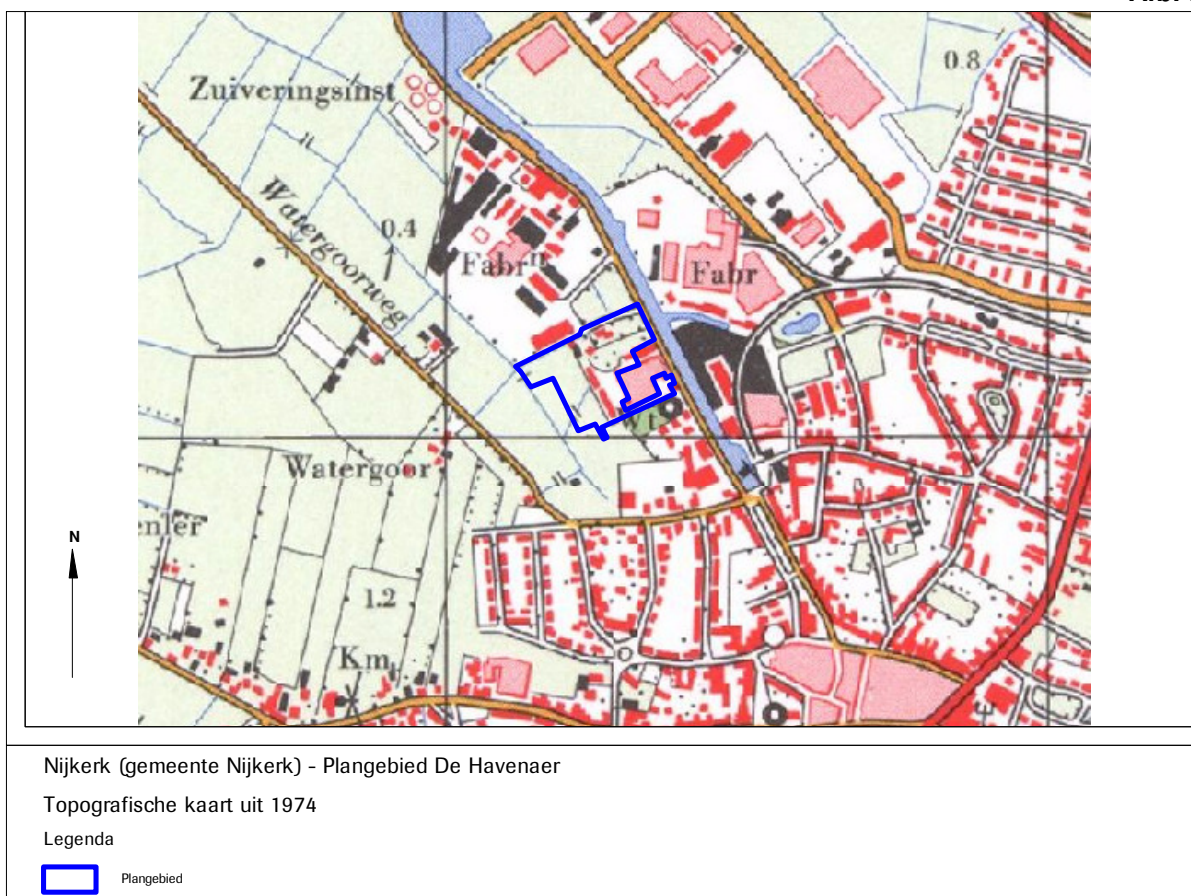
Afb. 7

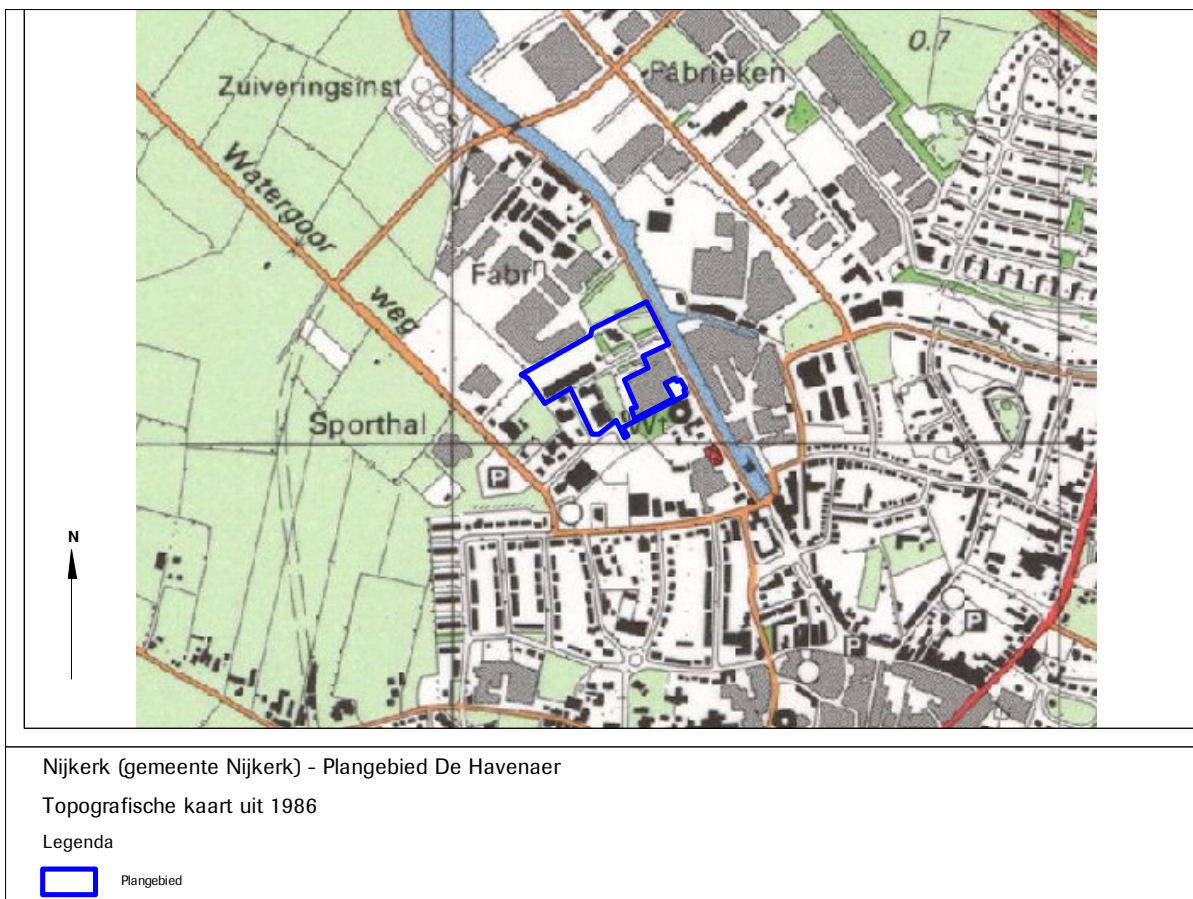
Afb. 8

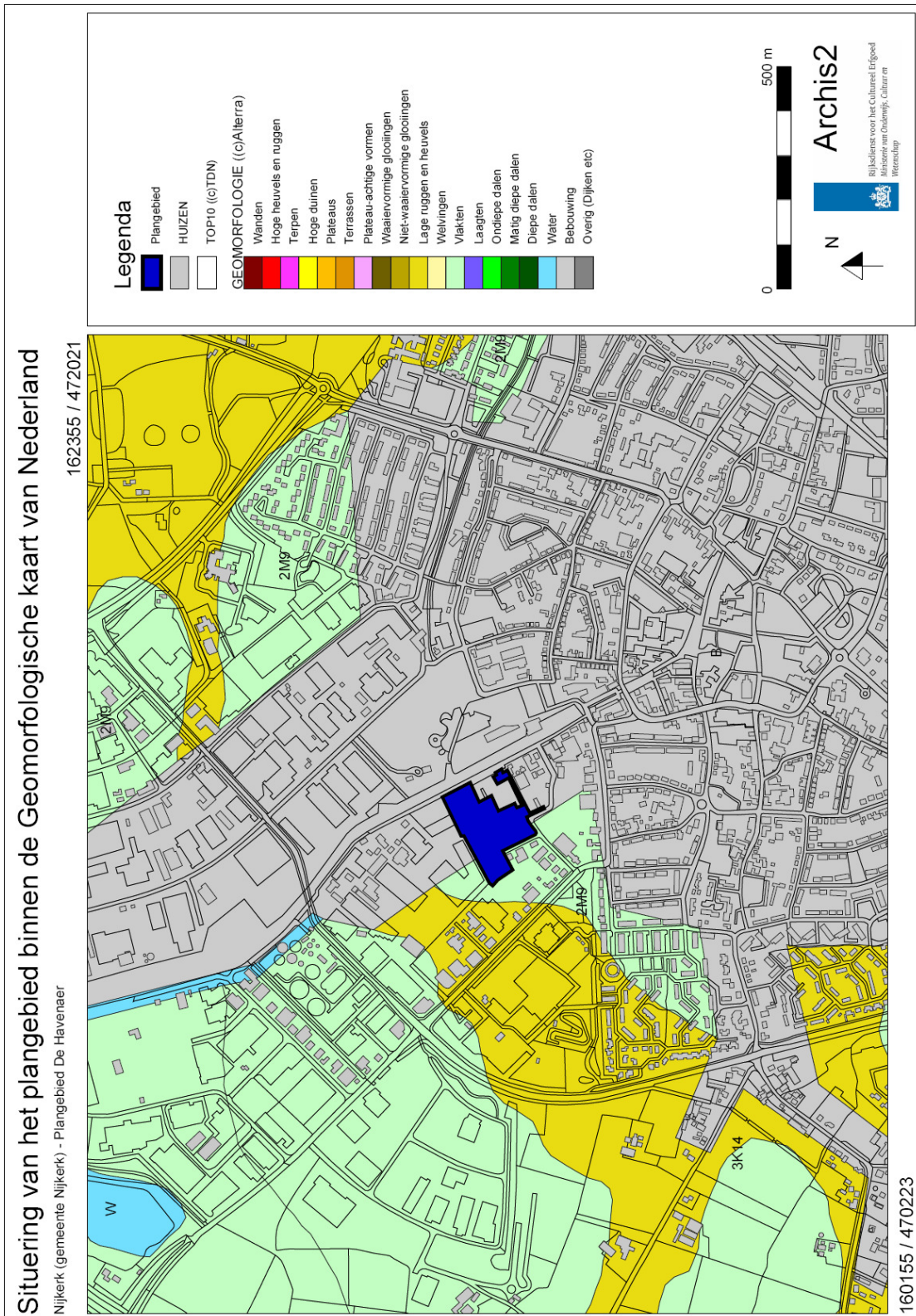

Afb. 9

Afb. 10

Afb. 12

